

КНИГА І ЧИТАННЯ – ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК САМОРОЗВИТКУ ТА САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГА

Матвійчук Оксана Євгенівна, доцентка кафедри освітнього лідерства ШО
Київського університету імені Бориса Грінченка,
кандидатка педагогічних наук, доцентка

Анотація. Розглянуто значення книги і читання для розвитку самоосвіти у педагогічній літературі. З'ясовано, чинники, які впливають на самовдосконалення та розвиток педагогів. Зроблено висновок, що робота з книжкою є незмінним та ефективним засобом підвищення майстерності вчителя, зокрема Нової української школи.

Ключові слова: книга, читання, самовдосконалення, саморозвиток, педагог.

Книга – це шлях кожного у широкий світ культури, це вікно у пізнання світу. Читання є головним засобом освіти й самоосвіти, а культура читання – результатом розвитку особистості.

Саме книга і читання є важливими чинниками саморозвитку та самовдосконалення педагога. Ідеї саморозвитку, самовдосконалення, самоосвіти своїм корінням сягають в глибоку давнину. У кожному історичному періоді розвитку суспільства змінювалась мотивація і мета, способи та засоби самоосвіти особистості, що впливало на масштаби і різноманітність цього виду діяльності, але незмінним чинником була залишається книга.

Філософ Мішель Монтень наголошував, «хто хоче мати знання, хай шукає його там, де воно є», тобто у книгах, які вважав джерелом розуму і шляхом до самопізнання. Книжки супроводжують мене протягом усього мого життєвого шляху, і я спілкуюся з ними завжди і скрізь... [6, с. 92]. На думку українського філософа Г. Сковороди, основою розумового розвитку є робота з книгою. Він розробив своєрідну методику читання книг із занотовуванням виписок з них. Наголошував, що читати потрібно повільно, усвідомлено, а не

«без міри, без розбору», радив використовувати багато прийомів роботи з книгою [8]. «Хто навчає інших, – розмірковував Я. Коменський у «Великій дидактиці», – той навчає і себе, і не тільки тому, що завдяки повторенню він закріплює знання, але і тому, що знаходить можливість глибше вникнути у справу» [3].

Представник психолого-дидактичного напрямку самоосвіти К. Ушинський стверджував, що педагог існує як фахівець, допоки вчиться сам. Головний шлях до оволодіння педагогічним мистецтвом як наукою великий педагог вбачав у прагненні вчителя до самоосвіти, до вивчення найновішої педагогічної літератури [10]. Х. Алчевська одна з перших створила бібліотеку, яка містила періодичні видання та фахову літературу для вчителя. Вона вважала, що робота з книжкою та ведення педагогічного щоденника є ефективними засобами підвищення майстерності вчителя, шляхом до його самовдосконалення. Саме в цей період, в кінці XIX ст. слід відмітити нові явища у справі вітчизняної самоосвіти: поява невеликої кількості бібліотек освітнього характеру, окремих науково-популярних видань, що випускаються масовим тиражем, програм систематичного читання. Така література створювалася майже заново і мала значний вплив на подальший розвиток самоосвіти [11].

Великого значення ролі книги в житті людини надавав Б. Грінченко [2]. Одним із важливих засобів самоосвіти вчителя С. Миропольський вважав читання літератури, серед якої чільне місце мають посідати праці з філософії, етики, психології, педагогіки, історії педагогіки та фахових предметів. Під час читання він радив дотримуватися таких правил: читати систематично, прочитаний матеріал конспектувати, акцентуючи увагу на важливих ідеях і основних положеннях твору. Опрацювання наукової, педагогічної та художньої літератури не тільки доповнюватиме і розширюватиме знання вчителя, зазначав педагог, а й підтримуватиме в нього бажання до самовдосконалення [5].

Багато уваги книзі та читанню приділяв А. С.Макаренко [4]. Виокремлював успіх читання під час самоосвіти вчителя і педагог В.Сухомлинський [9]. Усі педагоги серед засобів самоосвіти виокремлювали:

психолого-педагогічну, фахову, довідкову, предметно-методичну літературу, книги, журнали, каталоги, картотеки. Сучасні дослідники додають ще електронні посібники, відеозаписи уроків тощо. Готуючись до уроків учителі самі опрацьовують різноманітні наукові, літературні джерела, що значно підвищує рівень їх самоосвітньої підготовки. Читання педагогом фахової літератури передбачає дотримання ним сукупності етичних принципів та визначених законом правил роботи з книгою та інформацією тобто академічної доброчесності [1].

Книга і читання є важливим чинником саморозвитку та самовдосконалення педагога Нової української школи, концепція якої передбачає свободу творчості й професійного розвитку вчителя, зокрема й через видання серій Бібліотека сучасного вчителя; Посібник для вчителя НУШ [7]. До послуг сучасних педагогів ресурси мережі освітянських бібліотек, зокрема Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О.Сухомлинського.

Отже, питання саморозвитку та самовдосконалення педагога зберігають свою актуальність незалежно від конкретно-історичних умов і постійно перебувають у центрі уваги дослідників. Відмітимо, що прогресивні письменники, вчені, педагоги, громадські діячі визначали важливу роль читання як головного засобу самоосвітньої діяльності і особливу увагу приділяли питанню розвитку бібліотек як складової самоосвіти. Сучасний вчитель також повинен бути готовим до сприйняття нових ідей, технологій, методів, засобів педагогічної діяльності; здатним постійно навчатись, а його самоосвіта має розпочинатись з книги, бібліотеки і читання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академічна доброчесність для вчителя і учня. URL: <http://project380890.tilda.ws/page7412233.html>
2. Грінченко Б. Д. Народні вчителі і українська школа / Б.Д. Грінченко. – К., 1906. – 96 с.

3. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения : в 2 т. / Я. А. Коменский; под ред. А. Пискунова и др. – М.: Педагогика, 1982. – Т. 2. – 576 с.
4. Макаренко А. С. Педагогические сочинения: В 8 т. – М.: Педагогика, Т. 4. 1984. – С. 236–369
5. Миропольский С. Учитель, его призвание и качества, значение, цели и условия его деятельности в воспитании и обучении детей. 3-е изд. пересмотрен. и дополн. – СПб., 1909. – 148 с.
6. Монтень М. Проби: в 3 Т. / Пер. з фран. Анатолія Перепаді. – Київ: Дух і Літера, 2006. – Книга II.– 515 с.
7. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Пляди», 2017. – 206 с.
8. Сковорода Г. Повне зібрання творів: У 2-х т. – К., 1973. – Т. 1. – С. 154–200.
9. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв.: в 5 т. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 4. – С. 393–626.
10. Ушинський К .Д. Про користь педагогічної літератури // Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Уклад.: О. О. Любар; За ред. В. Г. Кременя. – К.: Знання, 2005. – С. 198–211.
11. Шарненкова Т. О. Організація самоосвіти вчителя у вітчизняній теорії і практиці (кінець ХІХ–перша третина ХХ століття): дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. – Житомир, 2017. – 228 с.